

Samen sterk voor eigen onderwijs

Professionele Ruimte

Angeline van der Kamp

“Ik pleit ervoor om leraren meer ruimte te bieden. Zodat elke school nog sterker eigen accenten kan leggen. Ik had altijd een zwak voor leraren die de regels in vraag durven stellen, die schuren tegen de grenzen van het systeem. Ofschoon die gewoontes durven onderzoeken om hun leerlingen beter te helpen”

Dirk de Wachter, 2020

Samen met je collega's bepalen hoe je binnen je onderwijskundige context je professionele ruimte ervaart, krijgt, neemt, geeft en verdeelt. Om samen vorm te geven aan onderwijs voor alle leerlingen wordt gevraagd een professioneel statuut samen te stellen. Daarbinnen bepaal je met elkaar wat ieders kwaliteiten en ruimte zijn, om dat in de dagelijkse onderwijspraktijk invulling te geven. Onderwijsprofessionals in Nederland krijgen het wettelijk recht geboden om in professionele vrijheid te bouwen aan een Professioneel Statuut: hoe wil jij gaan schuren ...of liever polijsten aan je onderwijs?

Als leerkracht wil je voorzien in de leerbehoeften van alle kinderen in de klas en daarvoor is persoonlijke professionele ruimte nodig. Je moet in staat worden gesteld binnen de kaders van het op kerndoelen vastgestelde curriculum jouw eigenheid te bewaren en zo dat onderwijs vorm te kunnen geven. Je bent je ervan bewust, dat je als professional in relatie staat tot collega's binnen de context van de school. Om als optimaal functionerend team de gestelde doelen te bereiken, is het voorwaardelijk, dat de diversiteit van jullie als betrokken onderwijsprofessionals wordt gewaardeerd.

PROFESSIONEEL STATUUT ALS BRON VAN MOGELIJKHEDEN

Vanaf augustus 2017 is elke school in PO, VO en MBO verplicht samen met de leerkrachten een Professioneel Statuut uit te werken als basis voor het onderwijs binnen de eigen school. (Rijksoverheid, 2019). In deze “Wet Beroep leraar” is expliciet opgenomen, dat de leraar zelf bepaalt hoe hij de taken, waarvoor hij verantwoordelijk is, invulling

geeft. Dat schept professionele ruimte of interne zeggenschap van leerkrachten voor het gezamenlijk ontwerpen en uitvoeren van het onderwijskundig-, onderzoeks- en kwaliteitsbeleid van de school.

UITGANGSPUNTEN EN BEGINSITUATIE

Het ministerie van onderwijs biedt schoolleiders handreikingen, om samen met hun schoolteams te werken aan een Professioneel Statuut. Uit gesprekken met schoolleiders en leerkrachten blijkt, dat een beperkt aantal van hen zich bewust is van het gegeven en daar met de collega's binnen school ook aan werkt. Een enkeling is of voelt zich op school betrokken in onderwijsontwikkelingen en gezamenlijk vaststellen van een onderwijsconcept binnen de kaders van Passend Onderwijs. Juist met de mogelijkheden die de wet Beroep leraar biedt, worden schoolteams in staat gesteld samen aan het werk te gaan met versterking van het eigen onderwijs. Sta op en pak je ruimte, om vanuit jouw professionele houding en handelen het onderwijs binnen je school samen onder de loop te nemen.

Laat jouw kwaliteiten in combinatie met die van je collega's tot hun recht komen ten behoeve van passend onderwijs voor alle leerlingen.

PROFESSIELE RUIMTE ALS BEGRIP BINNEN SCHOOLONTWIKKELING

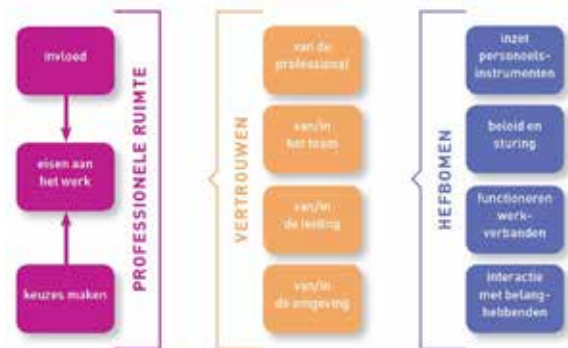
Stel jezelf de vraag in hoeverre jij je als onderwijsprofessional bewust bent van het begrip professionele ruimte. Hoe je dat ervaart binnen jouw functioneren en daar invulling aan kunt geven in de dagelijkse onderwijspraktijk naar je leerlingen in samenwerking met collega's. Ga in gesprek met collega's over deze vragen en bepaal met elkaar welke ruimte jullie nodig hebben, willen nemen, willen krijgen, om samen te werken aan schoolontwikkeling en dat vast te leggen in een Professioneel Statuut.

Bron: Kijkwijzer professionele ruimte, VOION (2016)

VAN THEORETISCHE UITWERKING NAAR HANDVATTEN VOOR DE PRAKTIJK

Ter ondersteuning van dit proces is de 'Kijkwijzer professionele ruimte' ontwikkeld (VOION 2016). Hiermee kun je binnen een school de heersende beelden en ideeën inventariseren en de professionele dialoog over de daaruit voortkomende essentiële thema's op gang brengen (Rijksoverheid, 2019). In de kijkwijzer komt een aantal elementen aan bod dat aanleiding geeft tot drie niveaus van bewustwording van de startpositie en de doelen binnen de organisatie. Ten eerste bij de individuele leerkracht over zijn ambities en de ruimte die hij daarbij wil en kan nemen, wat hij daarvoor nodig heeft en moet leren of juist loslaten. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de voorwaarde van onderling vertrouwen van zowel leidinggevers naar hun werknemers als vice versa en de rol en de stem van de leerlingen daarin. Tot slot worden hefbomen benoemd voor de schoolorganisatie om het vertrouwen te versterken en daarmee de

Figuur: Professionele ruimte ontrafeld
(bron: Kijkwijzer Professionele ruimte 2016)

professionele ruimte in positieve zin te beïnvloeden. (VOION, 2016)

Er moet sprake zijn van samenwerking in een professionele leercultuur. Een professionele leer gemeenschap met een klimaat waarin alle betrokkenen reflecteren op hun eigen handelen, onderzoeken van mogelijkheden en gezamenlijk of individueel professionaliseren.

In bovenstaande figuur wordt inzichtelijk gemaakt welke factoren bijdragen aan een georganiseerde manier waarop ieder individu vanuit autonomie kan bijdragen aan de gewenste ontwikkelingen in de onderwijspraktijk.

Samengevat betekent dit, dat voor een zo optimaal mogelijk proces van onderwijsontwikkeling met een duurzaam resultaat drie factoren randvoorwaardelijk zijn: heldere kaders en doelen, autonomie (professionele ruimte) en een leiderschapsstijl die passende omstandigheden creëert voor deze ontwikkeling.

DE ROL VAN SCHOOLLEIDERS EN DAGELIJKS MANAGEMENT

Om voor de gestelde doelen professionele ruimte te kunnen nemen, moet deze vanuit schoolleiding en dagelijks management beschikbaar worden gesteld. De schoolleider initieert en ondersteunt initiatieven, om het Professioneel Statuut tot stand te brengen. Vanuit visie en op inspirerende wijze werkt de schoolleider samen met de werknemers, de doelen en de werkwijze uit. In dit samenwerkingsproces is de concretisering van professionele ruimte voor de onderwijsprofessional onontbeerlijk.

De drie dimensies van de Regiegroep Professionele Ruimte (2010) kunnen als uitgangspunt en houvast

voor de schoolleider dienen: betrokkenheid en zeggenschap bij het onderwijsbeleid; samenwerking en dialoog; balans tussen verantwoordelijkheid dragen en verantwoording afleggen. Deze begrippen krijgen betekenis op het moment, dat er binnen een school bewust nagedacht wordt over de invulling van het onderwijs aan de doelgroep van de school. (AOB, FvOv, CNV, 2018)

Het ministerie van OCW (2019) geeft handreikingen aan leraren en schoolleiders, waarbij zij helder aangeven welke betekenis professionele ruimte heeft voor de kwaliteit van de leerkracht om vorm te kunnen geven aan het onderwijs. Zij stellen de vraag centraal hoe de professionele ruimte en zeggenschap over het te ontwikkelen en uit te voeren onderwijs optimaal kan worden gecreëerd en benut. Dat vraagt een moderne stijl van leidinggeven. De schoolleider is hierbij de procesbegeleider die op basis van gelijkwaardigheid in het proces, gezamenlijk vastgestelde kaders ondersteunt door te faciliteren, kritisch vragen te stellen, te focussen op de gestelde doelen. Te inspireren en vooral los te laten. Een leidinggevende die vanuit een gedeelde visie model staat voor het nemen van verantwoordelijkheid, is de drijvende kracht achter de leerkracht die zo ruimte ziet en ruimte voelt, om het eigen onderwijs binnen de gestelde kaders vorm te geven.

SAMEN WERKEN AAN EEN PROFESSIONEEL STATUUT VANUIT EIGEN PROFESSIONELE RUIMTE

Uit mijn onderzoek voor het lectoraat Waarden van Diversiteit is gebleken, dat een gezamenlijke definitie van professionele ruimte en een gedeelde visie op onderwijs voorwaardelijk zijn, om gezamenlijk met ruimte voor eigen invulling vorm te kunnen geven aan passend onderwijs. De garantie voor succes ligt in uiteenlopende elementen van het systeem waaruit een onderwijsorganisatie is opgebouwd. Zoals de keuzes die het management durft te nemen en het eigen gevoel van verantwoordelijkheid voor de leerkracht. Voor het welslagen van een ontwikkelingsproces moet je als professional eigenaarschap en persoonlijk leiderschap tonen, ruimte nemen door je stem te laten horen en je kwaliteiten kenbaar te maken en te benutten. Zo kun je als team met elkaar de mate van samenwerking en verdeling van kwaliteiten, werkdruk, kwaliteit van de leeromgeving

en ruimte binnen het curriculum vanuit de ministerie kaders vaststellen en vormgeven.

AAN DE SLAG IN JE PROFESSIONELE RUIMTE!

Concreet vormgeven van afstemming en ontwikkeling werkt het beste als teams in de vorm van professionele leergemeenschappen eerst de tijd kunnen nemen, om elkaar te kennen en erkennen in de eigen ambities, waarden en kwaliteiten. Stel jezelf en elkaar vragen als: Wat is mijn definitie van professionele ruimte? Hoe ervaar ik dat binnen mijn school? Hoe neem ik ruimte voor mijn beelden, kwaliteiten en behoeften? Hoeveel ruimte heb ik nodig en hoeveel krijg ik? De antwoorden op deze vragen leiden tot een gemeenschappelijk beeld van het te verzorgen onderwijs. Hoe de uitwerking en uitvoering daarvan in ieders ogen uit moet zien. En vervolgens kunnen ruimte, beelden en ambities in gezamenlijkheid op elkaar worden afgestemd, om onze doelen te bereiken en zo de weg ernaartoe vast te leggen in een Professioneel Statuut.

De ontdekkingen die onderwijsprofessionals tijdens gezamenlijke sessies met vraagstellingen als hierboven doen, bieden een basis voor verder (zelf) onderzoek naar mogelijkheden, om de bewustwording van de professionele ruimte te optimaliseren en zo meer gebruik te maken van die ruimte, om het eigen onderwijs duurzaam betekenisvol te laten zijn voor alle betrokken leerlingen/studenten en alle collega's die betrokken zijn in de eigen onderwijssituatie.

ANGELINE VAN DER KAMP MA IS LID VAN DE KENNISKRING WAARDEREN VAN DIVERSITEIT, DOCENT IN DE MASTEROPLEIDING EDUCATIONAL NEEDS EN ONDERWIJSCONSULTANT BIJ FONTYS OSO OPLEIDINGEN SPECIALE ONDERWIJSZORG. A.VANDERKAMP@FONTYS.NL

Bronnen

- AOB, FvOv, CNV (2018) *Professioneel Statuut. Handreiking voor leraren en docenten*. <https://www.aob.nl/wp-content/uploads/2018/02/handreikingprofstatuut022018.pdf>. Geraadpleegd 26-05-2020
- Rijksoverheid (2019) *Meer zeggenschap leraren over invulling werk; Professioneel Statuut* URL <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/werken-in-het-onderwijs/bescherming-van-het-beroep-leraar-via-de-wet-beroep-leraar/meer-zeggenschap-leraren-over-invulling-werk-door-professioneel-statuu> Geraadpleegd 26-06-2020
- VOION (2016) *Kijkwijzer professionele ruimte*. URL <https://www.voion.nl/instrumenten/kijkwijzer-professionele-ruimte>. Geraadpleegd 26-06-2020